

B.A.R.

II

111390

RAPORT

PRESENTAT UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

ASUPRA

LUCRĂRILOR PROPUSE PENTRU OBTINEREA CATEDREI
DE ECONOMIE POLITICĂ ȘI FINANȚE A FACULTĂȚII DE DREPT DE LA
UNIVERSITATEA DIN IAȘI

DE

N. BASILESCU

PROFESOR DE ECONOMIE POLITICĂ
la
FACULTATEA DE DREPT A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
AVOCAT

Extras din „Revista de Drept și Sociologie“, Anul II, No. 8.

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA **GUTENBERG**, JOSEPH GÖBL

20, — STRADA DOAMNEI, — 20
(Biserica Kalinderu)

1900

RAPORT

PRESENTAT UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

ASUPRA

LUCRĂRILOR PROPUSE PENTRU OBTINEREA CATEDREI
DE ECONOMIE POLITICĂ ȘI FINANȚE A FACULTĂȚII DE DREPT DE LA
UNIVERSITATEA DIN IAȘI

DE

N. BASILESCU

PROFESOR DE ECONOMIE POLITICĂ
la
FACULTATEA DE DREPT A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
AVOCAT


~~~~~  
*Extras din „Revista de Drept și Sociologie“, Anul II, No. 8.*  
~~~~~

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA **GUTENBERG**, JOSEPH GÖBL

20, — STRADA DOAMNEI, — 20
(Biserica Kalinderu)

1900

RAPORT¹⁾

PRESENTAT UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

ASUPRA

Lucrărilor propuse pentru obținerea catedrei de Economie politică
și Finanțe a Facultății de Drept de la Universitatea din Iași

Domnilor Colegi!

Pentru catedra de Economie politică și Finanțe, vacanță la Facultatea de Drept a Universității din Iași, s'au prezentat d-nii Scarlat C. Arion, Vasile I. Radu, Iorgu Radu și A. C. Cuza.

Înainte de a intra în cercetarea titlurilor, în baza cărora candidații solicită această catedră, este, credem noi, util să precisăm sensul dispozițiilor legii, (art. 69 și 70), a cărei aplicațiune ni se cere să facem astăzi, cu atât mai mult, cu cât aceasta este prima dată, cînd Facultatea de Drept din București, împreună cu Senatul Universitar, sînt chemate să o facă.

Noua lege *asupra învățămîntului secundar și superior* organizează două căi, pentru recrutarea corpului Universitar, una *ordinară* și alta *extraordinară*:

a) Calea *ordinară* consistă în recrutarea profesorilor

1) Am prezentat acest raport Universității din București, în numele D-lui Prof. Valerian Ursianu și al meu și Consiliul Universitar a aprobat concludsiunile noastre.

printre agregajii sau docenții alipiți pe lângă cele două Universități; însă, dintre acei agregajii sau docenți, cari au făcut un stagiu de cel puțin trei sau cinci ani și cari s'au distins prin *lucrările lor originale*, în specialitatea pentru care ei sunt numiți;

b) Legiitorul, în vederea unor cazuri cu totul excepționale și pentru a putea dobîndi în folosul Universităților concursul unor capacități extraordinare, a autorizat numirea ori-cărei alte persoane, — luată în afară din corpul Universitar, — dar «*care se va fi distins prin lucrări științifice de mare însemnătate în specialitatea căreia aparține catedra vacantă*» (art. 69 lit. d); aceasta este calea *extraordinară*.

Ce se înțelege prin «*lucrări de mare însemnătate*»?

Ori-cine înțelege că nu poate fi vorba aci de lucrări științifice comune sau și chiar onorabile; ci de lucrări de o valoare transcendentă, recunoscute și consacrate de critică și de opiniunea publică.

Chiar lucrări *originale* și meritoase nu satisfac încă cerințele legii.

Intr'adevăr, legea prin art. 69 cere, în mod expres, că dacă profesorul numit este luat dintre agregajii în exercițiu, el va trebui să aibă deja *lucrări originale*.

Legea însă nu se mulțumește numai cu aceasta, ci cere ca el să aibă și un stagiu de cel puțin cinci ani.

Este dar cert că, pentru a putea pretinde să fi numit profesor numai în virtutea unor lucrări științifice, fără a fi trecut prin încercarea concursului și a unei practice de cinci ani de agregat, aceste lucrări trebuie să fie nu numai originale, dar și cu totul excepționale.

În acest sens a înțeles legea și d-l ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor, în adresa No. 29976 din 7 Mai 1899, citită nouă de d-l Rector al Universității, într'una din ședințele precedente.

Acesta fiind, după noi, spiritul legii, avem onoare a vă declara că el a servit de criteriu în cercetările noastre.

Considerate din acest punct de vedere, nu esităm a zice că lucrările prezentate de către sus-vorbiții candidați nu sînt *lucrări științifice de mare însemnătate* și, prin urmare, nici unul dintre candidați nu merită a fi numit *de-a dreptul* profesor

la catedra vacantă de Economia politică și Finanțe de la Facultatea de Drept a Universității din Iași, de și printre ele sint și lucrări onorabile, ale căror merite ne vom face o deosebită plăcere să le relevăm în raportul nostru.

În consecință este loc, după părerea noastră, a se publica concurs de agregare pentru catedra vacantă, diferind în aceasta de colegul nostru d-l prof. I. Bogdan, care este de opinie a se recomanda d-l A. C. Cuza¹⁾.

Este de nevoie, socotim noi, a explica în câte-va cuvinte această divergență.

Ori-ce deliberațiune, între sub-semnații și d-l profesor I. Bogdan, a fost făcută de la început imposibilă, prin faptul că d-l prof. I. Bogdan își formase opiniunea sa, încă mai dinainte, și a declarat că, ori-care ar fi opiniunea noastră, d-sa și-o va menține; era dar inutilă o mai departe consfătuire cu d-sa.

Credem, însă, că opiniunea preconcepută a d-lui prof. I. Bogdan este formată după un studiu prea superficial al operilor candidaților.

D-sa decerne elogiile unora, și-si rezervă criticele,— de multe ori prea aspre și nedrepte, — pentru alții, din cauza acestei idei.

I.

D-l Scarlat C. Arion, licențiat al Facultății de Drept din București și diplomat al Școlii libere de Științe politice din Paris, a prezentat următoarele lucrări:

1. *Cestiunea socială*, conferință ținută la Atheneu în Ianuarie 1899 (broșură în 16° pag. 47).

D-l prof. I. Bogdan, apreciind în mod general lucrările d-lui Scarlat C. Arion, zice că ele sint scrise într'un stil limpede, frumos, cu *mult bun simț* și *pricepere*, și în special asupra acestei broșuri, d-sa zice că ea «*este o lucrare de pură popularizare a ideilor curente*» și atita tot; d-sa însă nu a citit-o sau nu a voit să o înțeleagă.

Mai mult încă, d-sa nu a comparat-o cu cele-l-alte lucrări

1) D-l Prof. I. Bogdan a făcut parte din comisiunea de trei, numită de Consiliul Universitar, pentru a cerceta lucrările candidaților și a-i referi; opiniunea sa, însă, nu a fost împărtășită de nici unul dintre membrii acestui Consiliu.

ale d-lui Scarlat C. Arion și nu a stabilit contradicțiunile și inconsecvențele ce decurg dintr'însele, precum o face pentru d-nii I. Radu și V. I. Radu.

Ori, nici ca metodă, nici ca fond de idei și cugetări, lucrarea d-lui Scarlat C. Arion nu corespunde apreciațiunei măgulitoare pe care d-l prof. I. Bogdan 'i-o face.

Ast-fel, nu se definește nicăiri ce se înțelege *astă-zi* prin *Chestiunea socială*, așa în cititorul nu știe, propriu zis, despre ce este vorba.

Această definiție însă era, — mai ales în această materie, — absolut necesarie, căci în toate societățile și în toate timpurile a existat și există o *Chestiune socială*, însă ea s'a pus și se pune din diverse puncte de privire și în chip diferit.

De ex.: la Atena, *Chestiunea socială* consistă în lupta dintre bogați și săraci, în tendința de a impune Statului obligațiunea se întrețină pe săraci din spoliile bogaților.

La Roma, în tot timpul Republicei, *Chestiunea socială* se învârtește în jurul posesiunei și împărțirii *agrului public*.

La finele secolului trecut, în Occident, *Chestiunea socială* consistă în resturnarea întregului edificiu social feudal și, în special, în eliberarea muncii și a proprietății, în recunoașterea egalității înaintea legii și a sarcinelor, etc.

La noi, de ex., *Chestiunea socială* până la 1864 sta în recunoașterea și în consolidarea proprietății vechilor clăcași și în regularea raporturilor de muncă dintre proprietari și cultivatori.

Astă-zi, *Chestiunea socială* are alte cauze și alt obiectiv.

Ea este, în general, determinată de noile condițiuni în care se produc avuțiile, de tehnica industrială modernă, rezultat al atitor mari și noi invențiuni, etc., precum și de idealul moral, tot mereu înălțându-se a spiritului modern; iar condițiunile economice și sociale particulare fie-cărei țări, imprimă la rîndul lor acestei chestiuni, în fie-care țară, și un caracter propriu.

Intr'adevăr, în fie-care epocă și în fie-care țară se pot distinge două feluri de *chestiuni sociale*: una generală și alta sau altele speciale.

Și pentru a nu vorbi decit de *Chestiunea socială* generală, care pare a face obiectul conferinței d-lui Scarlat C. Arion, toată lumea este de acord a zice că obiectul său stă *astă-zi* în ameliorațiunea condițiunei claselor muncitoare; însă:

Soarta claselor muncitoare, s'a înreit ea, față cu condiția lor din trecut ?

Chestiunea socială are ea de obiect a repune lucrurile în starea de mai înainte și restabili un echilibru sdruncinat ? ; sau vice-versa ?

Soarta claselor muncitoare, încercat'a ea o ameliorațiune față cu trecutul ?

Care este dar, în acest cas, căarakterul propriu al *Chestiunii sociale* de astăzi, nimeni neputînd tăgădui că oamenii trăesc astăzi mai bine ca altă dată ?

Aceia ce imprimă un caracter propriu chestiunii noastre este schimbarea conceptului moral pe care societatea modernă și 'l face, cu privire la îndatoririle ei sociale.

Caracteristica secolului al XIX este conștiința unei datorii sociale de îndeplinit față de cei suferinzi și năzuința în a aduce o îmbunătățire cît mai mare în soarta acestora, dar sînd și rămînînd în cadrul actualei organizațiuni sociale.

Nici școala liberală (clasică), nici școala reformatorie (germană) nu au pus în îndoială legitimitatea acestei organizațiuni și, în special, legitimitatea dreptului de proprietate individuală.

Negreșit că, în sinul acestei organizațiuni sociale și în jocul liber al fenomenelor economice, se pot întîmpla ciocniri și face adese-ori victime nedrepte.

Ele, însă, sînt excepțiunea și din cîte-va întîmplări particulare nu se poate înfera o anatema generală în contra acestei organizațiuni sociale ; ast-fel, nu se poate pune în principiu, precum a făcut d-l Scarlat C. Arion că : *«azi stările mari se fac prin jocuri de bursă, în care numai cel ce muncește și este cinstit nu poate să aibă șansa să se îmbogățească»*.

Aceste idei, din fericire, nu sunt *idei curente* în Economia politică, cum crede d-l prof. I. Bogdan ; ele se întilnesc, ce este drept, sub pana inimicilor societății actuale, ca d. ex. sub aceia a lui Proudhon, pe care autorul îl și citează în sprîjinul afirmațiunii sale (vezi p. 11).

Tot ast-fel, exemplele citate sunt nepotrivite și neconcludente în materie, cum de pildă este acesta : că de oare-ce Liane de Pougy, (o femeie de moravuri ușoare), cheltuește 5000 lei pe an, pentru baia cățelușului său, aceasta constituie o

dovadă a bogăției ei; nu, aceasta este o dovadă a nebuleniei ei, — iar nu a bogăției ei!

2. *Ce este Știința Financiară, utilitatea ei?*

Aceasta este o lecțiune făcută de d-l Scarlat C. Arion, cu ocaziunea unui concurs trecut înaintea Universității din Iași, asupra căreia d-l prof. I. Bogdan nu emite nici o opinie, mărginindu-se numai să o indice și să se refere la apreciațiunea sa generală, deja amintită.

În această lecțiune autorul, după d-nii Cauwès și Paul Leroy-Beaulieu, crede că ordinea economică este guvernată de legi naturale și imutabile, pe când în articolele publicate în «*Constituționalul*» asupra stărei țaranului român, el cere o intervențiune energetică din partea Statului în scop de a face ca «*totul să se ridice din miseria în care există*», căzînd astfel în contradicțiune cu el însuși, de oare-ce ideea intervențiunii Statului este exclusivă de conceptul unor legi naturale și vice-versa.

Această contradicțiune, însă, nu a isbit pe d-l profesor I. Bogdan.

3. Broșura intitulată «*La situation économique et sociale du paysan en Roumanie*» (Paris, 1895), lipsită de ori-ce originalitate, este «*de o valoare foarte mică, aproape nulă*», cum zice însuși d-l prof. I. Bogdan, cea-ce ne dispensă de a mai stăruî asupra ei.

II.

D-l Vasile I. Radu, doctor în Drept de la Universitatea din Bruxelles și licențiat al Facultății de Drept din București, actual profesor de Economie politică la școala comercială din Iași, prezintă următoarele lucrări:

1. *Brevetele de invențiune* (Buc. 1899).
2. *Le mouvement économique et social en Roumanie* (Paris, 1896).
3. *La situation agraire en Roumanie* (Paris, 1896).
4. *Il movimento economico e sociale in Romania* (Extract din «*Riforma Sociale*», Torino, 1896).
5. *L'organisation et la legislation du Travail en Rou-*

manie, (Memoriu prezentat congresului Internațional de legislație a muncii, reunit la Bruxelles).

Asupra tuturor acestor lucrări d-l prof. I. Bogdan, crede că nici una «nu presintă vre-un studiu original și aprofundat al chestiunilor de care se ocupă».

Negreșit că nici noi nu credem că aceste lucrări îndrivesc pe candidat a fi numit profesor pe baza lor; ele însă sînt încercări onorabile, a căror merite, justiția ne obligă să le recunoaștem aci.

Ast-fel, studiul d-lui V. Radu, asupra *Brevetelor de invențiune*, nu conține numai cite-va considerațiuni generale asupra necesității de a le introduce și la noi, precum afirmă d-l prof. I. Bogdan, ci este un studiu serios asupra materiei.

D-l prof. I. Bogdan, însă, se vede că nu 'i-a făcut onoarea să'l citească.

Ast-fel, în considerațiunile generale, autorul examinează caracterul dreptului de proprietate rezultînd din brevetul de invențiune; în paragrafele relative la dreptul inventatorului, la exercițiul dreptului de brevet, la durata brevetelor, la cererea și acordarea brevetului, la contrafaceri, autorul studiază, cu pricepere, chestiunea sa în dreptul comparat și dovedește că este stăpîn pe materie.

Numai în ultimul paragraf, — singurul vizat de d-l prof. I. Bogdan, — el se ocupă cu utilitatea înființării unei legislațiuni protectoare a brevetelor de invențiuni și în România.

Cît pentru monografiile sale relative la mișcarea economică și socială în România, publicate în limbele franceză și italiană, într'un stil destul de corect și de curent, pentru un străin, ele sînt apropiate unor articole scurte de revistă.

Și ele, însă, presintă aceleași calități ca și cea precedentă.

Lucrarea, însă, de seamă a d-lui V. I. Radu este «*Expunerea principiilor Economiei politice*», (Iași, 1899).

Și aci avem regretul să constatăm că d-l prof. I. Bogdan nu a voit să citească de cît prefața acestei cărți, d-sa nu a intrat în inima ei chiar, pentru a o judeca.

Da, este adevărat și însuși autorul recunoaște că «*lucrarea sa nu are pretențiunea a fi o operă de erudițiune*»; mai mult încă «*că ideile coprinse în manualul său, nu sînt altele decît cele aflătoare în deosebitele tratate de Economie politică, streine ori*

românești», și că numai modul expunerii și mici observațiuni, pe ici pe colea, îi sînt personale.

Dacă însă d-l prof. I. Bogdan își da osteneala să citească cu atențiune lucrarea d-lui V. Radu era să constate, din partea acestuia, un îndoit merit: modestie și probitate; autorul a ținut mai mult decît a promis și în acelaș timp el nu s'a împodobit cu meritele altora.

Da, sîntem de acord cu d-l prof. I. Bogdan că «*de la un profesor universitar nu cerem să știe numai a resuma lucrările altora; ci cerem să poată face el singur lucrări originale, fie de erudiție, fie de interes actual și de sistematizare a științei*».

Lucrarea d-lui V. Radu nu e, de sigur, o lucrare de erudiție și de aceia nici noi nu credem că d-sa poate fi recomandat profesor Universitar pe baza ei; ea însă dovedește că candidatul stăpînește bine întreaga materie a Economiei politice; că el a știut să facă o alegere judicioasă între diversele opinii în prezență și că este în curent cu noile tendințe, introduse de curînd în această știință.

Aceia ce trebuie relevat este că odată această exigență stabilită, trebuie să fim consecinți cu dînsa.

D-l prof. I. Bogdan, însă, sau o uită, sau îi forțează sensul atunci cînd este vorba de d-l candidat A. C. Cuza.

Lucrarea d-lui V. I. Radu, avînd în vedere cadrul unei asemenea lucrări, — un manual, — nu poate să aibă pretențiunea de originalitate, nici de erudițiune, în sensul cum cere d-l prof. I. Bogdan.

Principiile unei științe, în general, nu sînt patrimoniul autorului care le expune; ele aparțin științei.

Pe de altă parte, un manual, — o expunere de principii, — nu este, de multe ori, decît un subsumat al tratatelor compendioase sau a monografiilor și *lucrărilor originale*, făcute în cîmpul științei acesteia.

Elaborarea unui asemenea subsumat nu este o operă ușoară; ea cere, de la acela ce o încearcă, o deplină cunoștință a *întregei materii*. Autori de mare valoare, și în Franția și în Germania, și în Anglia și în Italia, etc. nu au disprețuit onoarea de a fi prelucrat unul.

Faptul dar că d-l V. Radu, — în loc să ne dea o monografie cu pretențiuni de *originalitate și de erudițiune*, — s'a

înjugat la o operă mai modestă, dar pe care a făcut-o conștiințios și inteligent, este spre lauda sa.

Și dacă această lucrare nu este îndestulătoare, spre a-i constitui un titlu la catedra ce solicită, ea este, precum am zis o dovadă că el cunoaște bine vasta materie a Economiei politice și este just să o declarăm aci, cu atât mai mult, cu cât nici o comparațiune nu se poate stabili între lucrările sale și acelea a candidatului precedent, căruia d-l prof. I. Bogdan nu 'i-a economisit elogiile sale.

III.

D-l A. C. Cuza prezintă următoarele lucrări :

Despre Poporație, statistica, teoria și politica ei, (un vol. de 468 pag.). Iași, 1899.

Și câteva broșuri :

- a) *Meseriașul Român* ;
- b) *Țăranii și clasele dirigente* ;
- c) *Monopolul alcoolului* ;
- d) *Lupta contra alcoolului în România* ;
- e) *Comerț liber sau monopol?*

D-l prof. I. Bogdan crede că aceste studii sînt neîntrecute în literatura noastră ; că ele sînt lucrări originale și *de o mare însemnătate științifică* și că candidatul merită a fi recomandat, ca profesor de Economie politică și Finanțe la catedra vacantă de la Universitatea din Iași.

Negreșit, — și nimeni nu poate tăgădui, — *încercările științifice* făcute de d-l A. C. Cuza în domeniul Economiei politice nu sînt lipsite de ori-ce merite ; ele, însă, nu sînt, după opinia noastră, îndestulătoare pentru a valora d-lui A. C. Cuza onoarea extraordinară, de a fi numit profesor Universitar numai în baza lor.

Cercetînd, într'adevăr, de aproape aceste lucrări, ne vom convinge, că ele nu intră în litera și în spiritul legii.

Să luăm, pentru aceasta, pe cea mai importantă dintre ele : *studiul economic al d-lui Cuza asupra populațiunii*.

Prima impresiune, ce opera d-lui Cuza ne-o face, este o mare încredere în sine, în apreciațiunile și în sentințele sale.

Intr'adevăr, iată ce zice însuși d-l A. C. Cuza despre lucrarea d-sale :

«*Din punctul de vedere curat științific, lucrarea noastră, zice d-sa, are însă prin tendințele ei o importanță încă și mai mare. Ea încearcă mai întâi să închee o controversă seculară, asupra uneia din cele mai importante subiecte ale Economiei politice ; și în al doilea rînd, ea tinde, să imprime acestei științe o direcție nouă, sistematisînd-o după un alt principiu, decît cel admis pînă acuma*». (Introducere pag. X).

Și mai la vale, d-sa adaugă că : «*De un secol încheiat, de cînd a apărut celebra scriere a lui Malthus asupra principiului populației, economiștii nu au parvenit a se înțelege asupra valorii unei teorii de cea mai mare însemnătate, nu numai teoretică, dar mai ales practică. Și e chiar umilitor de a vedea, că, asupra aceluiași subiect și a aceluiași autor, mintea omenească nu a fost în stare să se pună de acord cu sine însăși, și să ajungă odată la stabilirea adevărului valabil pentru toți*».

Și la pagina 274, d-l A. C. Cuza, formulînd principiul populației, crede că d-sa a găsit *formula definitivă*, care pune capăt acestei controverse :

«*In lumina formulei noastre, zice d-sa, fenomenele interesante ale răspîndirii speciei umane pe pămînt, năvălirile de neamuri, cuceririle, înflorirea și decăderea națiunilor se explică în mod firesc*».

Intr'un cuvînt, după d-l A. C. Cuza, toate fenomenele economice și sociale și întreaga știință economică și socială, care le cercetează și le explică, sînt coprinse în *această formulă cabalistică* și se explică printr'însa.

Vom vedea, cercetînd fondul lucrării d-lui A. C. Cuza, dacă această încredere în sine și afirmațiunea pe care d-sa o face sînt întemeiate.

Ele, însă, contrastează în mod isbitor cu modestia, bine așezată, a d-lui Vasile Radu.

Aceia ce isbește și mai mult este probitatea literară, împinsă pînă la exces de d-l Vasile Radu și tratată cu ușurință de d-l A. C. Cuza.

D-l Vasile Radu mărturisește francamente, că lucrarea ce presintă nu conține principii și idei noi ; că ele sînt luate din maeștrii științei și că, în elaborarea ei, d-sa s'a călăuzit mai ales de operele d-lor Ch. Gide și Paul Leroy-Beaulieu.

Nici un cuvint nu prevestește pe cititor, că d-l A. C. Cuza și-a luat, și d-sa, vre-o călăuză *sigură*, care să-l conducă în lucrarea sa.

Din contra, pretutindeni, la tot rindul, d-sa susține sus și tare originalitatea operei lui, paternitatea exclusivă a principiilor și ideilor coprinse într'insa.

Dacă, însă, suprimăm citațiunile închise între semne, și *reproducerile libere*, răspindite cu profusiune, — am putea zice cu o profusiune, care aruncă confusiune în spiritul cititorului, — partea proprie a d-lui A. C. Cuza din lucrarea sa, *este redusă la foarte modeste proporții*; cite-va exemple vor stabili aceasta:

Ast-fel, la pag. 29 vorbind despre *știința populației* sau *demografia*, d-sa, voind să definească obiectul acestei științe, reproduce *liber* după «*Encyklopädie der Staatswissenschaften*» de *Robert von Mohl*, aproape opt pagine, însemnând din timp în timp între semne citațiunile *literale*, lăsînd însă libere pe cele-l-alte, de și ele nu sînt decit tot reproducțiuni aproape literale.

Tot asemenea, d-l Al. C. Cuza a pus la o mare contribuțiune partea din *Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften*, de acelaș autor, asupra populațiunei.

De ex., vorbind despre teoria lui Malthus, d-l A. C. Cuza, ca și *Robert von Mohl*, împarte pe aceia cari s'au ocupat cu teoria acestuia în: predecesori, partizani ai lui Malthus, adversari ai teoriei lui Malthus etc., și se servește, în mare parte, de datele și apreciațiunile acestuia, *fără însă a indica sorginta*; mai mult încă, d-sa *face adevărate reproducțiuni nepermise*.

Așa la pag. 106, d-l A. C. Cuza, ne spune că: «*Spaniolul Saavedra Faxardo și englezul Sir W. Temple se pronunță asemenea pentru înmulțirea populației, a cărei densitate acest din urmă o consideră ca un îndemn la hărnicie și economie*», iar în notele 1 și 2 citează titlurile operilor acestor scriitori, fără nici un fel de indicație, ca și cum observațiunea de mai sus este originală a d-sale, extrasă din aceste opere.

Din nenorocire lucrurile se petrec alt-fel: d-l A. C. Cuza, nu a văzut și nu a citit operele acestor scriitori, ci numai pe aceea a lui *Robert von Mohl*, care la pag. 469 se exprimă așa:

«*So z. B. der Spanier Saavedra Faxardo, unter den Engländern Sir W. Temple, welcher der Ansicht ist, dass*

«die Dichtigkeit der Bevölkerung die Menschen zu Fleiss und «Sparsamkeit nöthige»¹⁾).

Tot ast-fel, vorbind de Mirabeau tatăl (pag. 106), d-l A. C. Cuza, pretinde că acesta a susținut că *numărul populației atîrnă de cantitatea mijloacelor de existență*, idee pe care a luat-o tot din Robert von Mohl, pag. 470, care zice :

«Auffalend genug ist, dass er den Satz: **das Maas der vorhandenen Lebensmittel sei auch das Maas der Bevölkerung** «zwar ganz klar ausspricht»²⁾).

Vorbind de von Justi, d-l Cuza zice că după acesta «*din contra cantitatea mijloacelor de hrană, crește cu numărul oamenilor și un Stat nu poate să aibă niciodată prea mulți locuitori. Înmulțirea lor, el o numește cultură internă (innere Cultur)*»).

Ori, Robert von Mohl, la pag. 471, se exprimă prin aceeași termeni, *literali reproduși de d-l C. Cuza*, fără iarăși a indica sorginta.

«Weit blinder ist Justi, welcher den Satz an die Spitze «stellt, dass ein Staat nie zu viel Einwohner haben könne, und «daher die Forderung stellt, dass die Vermehrung der Einwohner «auf alle Weise zu befördern sei. Ihm zu Folge wird der Nahrungs-«stand immer blühender, je mehr Menschen in einem Lande «sind, und das Steigen der Bevölkerung ist die «innere Cultur» «der Länder»³⁾).

Am putea tot ast-fel continua să culegem în opera d-lui A. C. Cuza numeroase atari dovezi de o erudițiune ușoară ; iată încă cite-va :

La pag. 126 vorbind de părtinitorii cei mai vechi ai teoriei lui Malthus d-sa citează pe *Heinrich Luden*, observînd că el este acela «*care a introdus cel întîi în Germania teoria lui*

1) *Traducțiune* : «De ex. Spaniolul Saavedra Faxardo, printre Englezi Sir W. Temple, care este de părere că densitatea populațiunei silește pe oameni la hărnicie și economie».

2) *Traducțiune* : «De observat este că el exprimă, într'adevăr, cu totul clar propozițiunea : că cantitatea în ființă a mijloacelor de existență este și măsura populațiunei».

3) *Traducțiune* : «Cu mult mai orb este Justi, care pune în principiu propozițiunea : că un Stat nu poate avea niciodată prea mulți locuitori și propune în consecință postulatul că înmulțirea locuitorilor trebuie favorizată prin ori-ce chip ; după el, cantitatea mijloacelor de existență va crește cu atît mai mult, cu cît vor fi mai mulți oameni într'o țară și înmulțirea populațiunei constituie cultura internă a țărilor (innere Cultur)».

Malthus ca parte integrantă a unui sistem științific de guvernare», observațiune însă *literal* luată tot după Robert von Mohl, pag. 484.

«*Sprach er mit Begeisterung von der richtigen und grossartigen Auffassung des englischen Denkers und führte, von allen Anderen auf dem Festlande, dessen Sätze als Bestandtheil eines wissenschaftlichen Systemes der Staatskunst ein. Wenigstens in Deutschland hat er hauptsächlich die Kunde von dem Werke und von dessen Inhalt unter dem jüngeren Geschlechte verbreitet*»¹⁾.

Tot în această pagină, citează d-sa mai mulți autori, precum *Th. Chalmers, Pellegrino Rossi, W. Th. Thornton, Scialoja*, tot după Robert von Mohl, fără însă a indica origina acestor citațiuni.

La pag. 203, vorbind de Herbert Spencer, d-l A. C. Cuza, reproduce literal tot după *Robert von Mohl* (pag. 497) observațiunea făcută de acesta asupra lui **A. Spencer**, cu privire la un articol al acestuia, publicat în *Westminster Revue*; mai mult încă, d-l A. C. Cuza, dînd articolul lui **A. Spencer** ca fiind al lui *Herbert Spencer*, citează în notă titlul articolului unuia drept al celui-l-alt, negreșit tot fără să indice sorginta.

Ast-fel, d-l A. C. Cuza zice :

«*Aceiași teorie a fost dezvoltată pe larg și de către Herbert Spencer mai întîi într'o scriere specială (Theory of population, deducted from the general law of animal fertility, London, 1852, cit. din Nota 1); și apoi în Principiile sale de biologie*» adăogînd d-l Cuza: «*Spencer recunoaște că pentru moment există în adevăr o tendință de creștere excesivă a populației, dar tăgăduște că ea va urma și pe viitor; în întreaga natură organică, zice d-sa, ar exista un antagonism între puterile de păstrare ale vieții și puterile de reproducere*».

Ori *Robert von Mohl* la pag. 497 citînd pe **A. Spencer** zice următoarele :

«*Ebenfalls auf ein angebliches Natur-Gesetz stützt sich A.*

1) *Traducțiune*: «El vorbi cu entuziasm de concepțiunea dreaptă și măreață a cugetătorului Englez și introduse înaintea tuturilor pe continent propozițiunile acestuia, ca parte integrantă a unui sistem științific de guvernămînt. Cel puțin în Germania, a răspîndit el mai cu seamă știrea despre această operă și despre conținutul ei printre generațiunile tinere».

Spencer ¹⁾, wenn er zwar keineswegs die gegenwärtig obwaltende Tendenz zur Uebervölkerung, die er vielmehr unumwunden anerkennt, wohl aber die Fortdauer derselben in Abrede stellt. In einer zwar weit über das nächste Bedürfniss ausholenden, allein eben so geistreichen als gelehrten Ausführung sucht er nämlich zu zeigen, dass die zur Erhaltung eines Lebens und die zu der Fortpflanzung desselben dienenden Kräfte in einem durch die ganze organische Natur bemerklichen Gegensatze zu einander stehen ²⁾.

Aci dar constatăm un îndoit fapt grav: o lipsă și de probitate și de serioșitate din partea autorului.

Mai întâi, d-sa reproduce, fără a indica sorginta, pe Robert von Mohl;

Al doilea, d-sa induce cu știință în eroare pe cititor, atribuind scrierile unor autori, altora.

Am putea multiplica în infinit aceste exemple și citațiuni, dar la ce bun?

Socotim că opiniunea d-voastră este formată asupra originalității lucrării d-lui A. C. Cuza.

Cum rămîne însă cu apreciațiunea d-lui prof. I. Bogdan, că d-l A. C. Cuza «nu ne dă o aridă înșirare de nume, ci analizează în mod complet și foarte lămurit teoriile fie-cărui din economiștii citați și toți după scrierile lor originale, nu din isvoare de a doua mână (cum face d-l I. Radu, zice tot d-l prof. I. Bogdan)».

Senatul și Facultatea vor judeca!

Dacă trecem acum la materialul statistic întrebuițat de d-l A. C. Cuza în susținerea pretinșelor sale teorii, găsim că, în general, ele nu curg din sorginte originală, din documente

1) Spencer **A.**, *Theory of population, deducted from the general law of animal fertility*. Lond., 1852. (Aus dem Westminster Rev., 1852, S. 468 fg. besonders abgedruckt).

2) Traducțiune: «Tot asemenea pe o pretinsă lege naturală se sprijină A. Spencer, cînd el recunoaște tendința actuală a creșterii populațiunii, pe care, mai mult încă, el o consideră ca inventabilă, dar tăgăduște durata acesteia. Într'o deducțiune întrecînd trebuințele cele mai apropiate, însă spiritală și savantă, caută el să dovedească mai ales, că forțele, ce servesc la păstrarea vieții și la reproducerea acesteia, stau într'un an antagonism vădit prin întreaga natură organică».

statistice originale, ci sunt împrumutate de la diverși autori, pe cari d-l A. C. Cuza 'i-a pus la contribuțiune.

În al doilea rînd, mai toate datele sînt învechite și nu se sue unele decît pînă la 1886, altele chiar pînă la 1881 etc. de și, mai cu seamă în țările apusane, statisticele sunt ținute la zi.

Dar să venim la fondul chiar al lucrării d-lui A. C. Cuza.

Pe cînd totul se mișcă și înaintează în jurul d-lui A. C. Cuza, d-sa persistă în a se cristalisa într'o metodă de cercetări, condamnată astăzi de toate spiritele culte și iubitoare de adevăr și de progres în știința economică.

În fața politicii absolutiste a secolului al XVII și XVIII, pentru a emancipa pe individ de sub a tot puternicia Regelui sau a Statului, filosoffi, din secolul al XVIII-lea, au imaginat teoria unui *drept natural*.

Omnipotenței Regelui sau a Statului, filosoffi au opus existența unui *drept natural*, preexistent și superior ori-cărei organizațiuni sociale.

Phisiocrații, la rîndul lor, — mulți dintr'înșii oameni practici de guvernămînt, ca Turgot, — pentru a putea sdrobi cercul de fer în care individul era strîns, ca : vămile interioare, corporațiunile, jurandele, metrisele etc, au afirmat existența unei *ordine economice naturale*, guvernată de *legi naturale*, asupra căreia omul nu poate avea decît o influență perturbatrice.

«*Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même*» avea atunci un înțeles practic, se potrivea împrejurărilor sociale, economice și politice, ce domniau în această epocă.

Școala economică clasică a continuat în această privință aceiași direcțiune : lumea este guvernată de *legi naturale, eterne și imutabile* ; acțiunea, intervențiunea Statului în ordinea economică nu poate decît vătămă.

Să lăsăm dar natura și legile ei să ne governe, în mod liber și absolut !

Sub influența acestor idei, Economia politică a devenit un fel de cabalistică, avînd formulele ei aprioristice, gata a explica ori-ce fenomene economice, ce s'ar petrece între oameni.

Economiștii au devenit un fel de alchimişti, cari căutau în cabinetul lor, departe de valurile lumii trăînde, aceste faimoase formule.

În practică, această tendință s'a manifestat prin o abdicățiune complectă, din partea științei noastre, la ori-ce influență asupra destinatele popoarelor și prin o abdicățiune a Statului și a societății la cele mai elementare a lor îndatoriri, față de propășirea individului.

Din fericire, această ordine de cugetări a fost în timpii din urmă radical schimbată.

În loc să caute, în o lume inexistentă, niște formule cabalistice, chemat ea turmenta și învălmăși spiritele, economiștii germani s'au coborît în lumea reală, au cercetat faptele, au scrutat instituțiunile civile și politice, ce au guvernat și guverună popoarele, au examinat influența acestora asupra vieții lor economice și sociale și, din fapte positive, au căutat să deducă, — nu niște legi eterne și imutabile, — ci pur și simplu principiile cari guverună *azi* raporturile economice și sociale între oameni, *principii și raporturi etern schimbătoare*.

Să nu uităm, în adevăr, că societatea noastră trăește, cum zice Kant, *unter Rechtsgesetzen*, (*sub legi de drept*); că organizațiunea socială și economică a unui popor e determinată de legile lui positive: regimul proprietății individuale, regimul succesiunilor, regimul fiscal etc., au o influență hotăritoare asupra fenomenelor economice și sociale, ce se îndeplinesc în sinul său.

Ori, acestea sint dependinte de voința schimbătoare a omului; fenomenele economice și sociale, fiind dar determinate de legi positive, sint și ele schimbătoare ca și voința acestuia.

Nu dar prin prisma *unei* formule, cum pretinde d-l A. C. Cuza, se pot explica fenomenele economice și sociale, atit de varii și de numeroase (vezi pag. 274).

Ast-fel considerată, Economia politică, din ultimul timp, este o știință realistă și exactă, istorică și socială.

Realistă și exactă ca metodă, istorică și socială ca obiect; Iar misiunea economistului este cu mult mai modestă.

În loc să-și piarză timpul în discuțiunea zadarnică a opiniunilor emise și în căutarea unor formule lipsite de sens și de efect, economistul modern își propune, cum cu drept cuvint zice Roscher, pur și simplu să descrie:

Mai întâi, natura economică și trebuințele poporului;

Al doilea, legile și instituțiunile destinate să satisfacă aceste trebuințe;

Și în fine : *succesul mai mare sau mai mic pe care ele l-au avut* ¹⁾.

Iată pentru ce credem, că d-l A. C. Cuza a făcut o lucrare lipsită de interes pentru știința noastră.

Înșirarea opiniunilor manifestate în jurul teoriei lui Malthus, discuția acesteia, mutilarea ori complectarea ei de către d-l A. C. Cuza sînt probleme oșioase pentru Economia politică *de azi*.

Da, există în Economia politică o mare și importantă chestiune, cu privire la populațiune, și soluțiunea ei domină, de sigur, întreaga știința noastră.

Toate fenomenele economice: producțiunea, distribuțiunea, circulațiunea bunurilor, etc. se îndeplinesc numai în vederea satisfacțiunii trebuințelor oamenilor, — a *populațiunii*.

Problemele importante, și de interes practic și actual ce această chestiune ridică și cari ar arunca o lumină vie asupra subiectului d-lui A. C. Cuza, nu fac obiectul cercetărilor d-sale.

Ast-fel, între altele multe, de exemplu :

O chestiune vitală pentru un popor este aceasta :

Cum trăesc membrii lui ?

Soluțiunea acestei chestiuni, însă, depinde de o alta, sau de alte chestiuni.

Ea depinde în primul loc de chestiunea de a se ști cum se distribue, între acei ce le-au produs, bunurile produse ?

Satisfac ele, *cel puțin*, trebuințele primordiale ale tuturilor și ale fie-căruia în parte ?

Căci este posibil ca un popor, cu toate că dispune de un mare venit național, *în raport cu populațiunea sa*, să trăiască în o mare și generală miserie; și vice-versa, este posibil ca un popor, *cu un venit național relativ mic față cu populația sa*, să se bucure de un bun trai general.

Cine nu vede, dar, că totul depinde aci de modul cum se distribue, între acei ce l-au produs, acest venit național ?

Că propășirea acestui popor nu depinde numai de *raportul între cantitatea bunurilor produse și numărul acelora ce sînt chemați a le consuma*, cum crede d-l A. C. Cuza.

1) Grundlagen der Nationaloekonomie, p. 59.

Ori fenomenul distribuțiunii venitului național, între membrii unei națiuni, depinde, am putea zice în întregimea lui, de regimul legal sub care un popor trăește.

Care este efectul acestuia asupra distribuțiunii venitului național și ce influență exercită acest efect, la rîndul lui, asupra populațiunii?

Chestiune complexă și de mare importanță pentru problema populațiunii.

D-l A. C. Cuza, însă, nu o cercetează.

Tot ast-fel, d-l A. C. Cuza ignoră întreaga legislațiune *wvriară* din timpii din urmă, menită a garanta și ameliora buna stare a lucrătorilor, ca legile de asigurare obligatorie pentru cazul de accidente, boală, bătrînețe, lipsă de lucru (*chômage*) etc., igiena și salubritatea usinelor și atelierilor, pentru fixarea orelor de lucru, (în mine, de ex.), repausul duminical, sindicatele lucrătorilor, abolițiunea legilor în contra grevelor și coalițiunilor etc., etc.

Ori, toate aceste legi influă, favorabil pentru muncitor, asupra modului de distribuțiune a venitului național, și prin urmare și asupra stărei și mișcării populațiunii.

În loc de toate acestea și alte tot așa de importante chestiuni, d-l A. C. Cuza aleargă după o formulă imaginară, lipsită de ori-ce raport cu lumea vie și faptele reale.

Iată de ce opera d-lui A. C. Cuza este, după noi, o operă de fantesie, o înșirare, am putea zice o grămădire de citațiuni și de opiniuni, adesea divergente, din care autorul, — și mai puțin încă cititorul său, — cu greu să poate descurca.

În acelaș sens a apreciat și colegul nostru de la Facultatea de Drept din Iași, d-l prof. *Petre Missir*, lucrarea d-lui A. C. Cuza.

«Gîndul autorului, — zice d-sa în raportul prezentat «Facultăței de Drept din Iași, — e nevoit să se încordeze în «înălțimi nebuloase, de la care accesul, la lumea reală și «obiectivă, nu e totdeauna facil cititorului.

«Ast-fel se descoperă, zice d-l *Missir*, fără voe, poetul «și literatul, cu imaginație vie, mai presus decît *cugetătorul* «*cumpăt*at, căruia îi trebuie adevăruri simple și bătătoare la «ochi, cum este în genere adevărul real».

Credem că am dovedit, în destul, că de și lucrarea d-lui A. C. Cuza nu este lipsită de ori-ce merit, ea nu-i poate, în

nici un cas, constilui un titlu suficient pentru a fi numit profesor Universitar la catedra de Economie politică și Finanțe a Facultății de Drept de la Universitatea din Iași.

Intru cit privește cele-l-alte lucrări prezentate de d-l A. C. Cuza, precum : *Meseriașul Român, Țăranii și clasele dirigente, Monopolul alcoolului, Lupta contra alcoolismului, Comerț liber sau Monopol?* toate acestea se întorc în jurul uneia și aceleași chestiuni : deperirea populațiunei creștine în Moldova și creșterea populațiunei israelite.

După cele ce am zis asupra celei mai importante lucrări a d-lui A. C. Cuza, credem că ne putem dispensa a intra în cercetarea amănunțită a acestora.

IV.

D-l Iorgu Radu, doctor în Drept, actualul suplinitor al catedrei de Economia politică și Finanțe de la Universitatea din Iași, nu solicită această catedră cu titlul de profesor, ci pur și simplu cu titlul de *agregat*.

Modestia d-lui I. Radu îl onorează, față mai ales de presumpțiunea celor-l-alți candidați.

D-l I. Radu suplinește această catedră de trei ani, spre satisfacția colegilor săi.

D-l I. Radu s'a prezentat ori de cite ori era să se țină sau s'a ținut concursul pentru ocuparea acestei catedre.

La primul concurs d-sa a fost clasificat al III-lea ; iar la al doilea concurs a fost clasificat al II-lea și impresiunea generală a Facultății noastre a fost favorabilă candidatului.

D-l I. Radu a trecut, nu de mult, cu succes, înaintea unui juriu din care făcea parte d-l profesor Valerian Urșianu, examenul de abilitare pentru docență.

În fine, d-l I. Radu a elaborat, de cind a fost numit profesor suplinitor la Facultatea de Drept a Universității din Iași, și două volume de Economie politică, asupra producțiunei și repartițiunei avuțiilor.

Cu toate aceste titluri, sub-semnații credem, că nici d-l I. Radu nu poate să fie recomandat, fie chiar ca profesor agregat, și că este loc a se publica concurs de agregatie.

Intr'adevăr, titlurile d-lui I. Radu nu ni se par suficiente pentru onoarea ce solicită.

Cele dintii nu corespund cerințelor legii.

Iar cit pentru publicațiunea sa, ea nu acuză în destulă originalitate și nici prezintă o valoare științifică însemnată, cu toate că nu este lipsită de oare-care merite.

Ast-fel, autorul a înțeles că fenomenele economice stau în strinsă dependență de legile pozitive și, după puterile sale, a căutat să-și explice influența acestora asupra celor dintii.

Pe de altă parte, d-l I. Radu nu se prezintă cu pretențiuni de vre-o vastă erudițiune, precum a făcut-o d-l A. C. Cuza, ci, în modestia sa, el singur ne spune, în prefață, că s'a folosit în alcătuirea operei sale de scrierile mai multor autori de valoare.

Este adevărat că lucrarea d-lui I. Radu este foarte pri-pită; se vede că ea este o lucrare de ocazie, în vederea acestui concurs; că autorul nu și-a luat timpul să digere materia și că și ca formă și ca fond ea lasă mult de dorit.

Este otios, credem noi, a intra în cercetarea ei minuțioasă și a căuta *la petite bête* printre rindurile cărței d-lui I. Radu, precum cu maliție o face d-l profesor I. Bogdan.

În vederea celor ce preced, sub-semnații credem, că este o datorie de demnitate pentru Universitate, a interpreta și aplica dispozițiunile art. 69 lit. *d* din lege, în sens cit se poate mai restrictiv.

Poarta aceasta de onoare, pe care legea o deschide unor talente extraordinare și transcendente, nu trebuie să stea deschisă înaintea ori-cui.

Dacă d-nii Scarlat C. Arion, Vasile Radu, A. C. Cuza și Iorgu Radu au focul sacru al învățămîntului, nu au decit să meargă la concursul de agregatie și după ce-și vor fi făcut stagiul și vor fi dat dovezile cerute de lege (art. 69 în fine), ei vor găsi de sigur accesul ce solicită în Universitate.

Tip. «GUTENBERG», Joseph Göbl, strada Doamnei, 20. — București.